

Qur'anic and Narrative Principles of Resistance in the Words of the Supreme Leader of Iran

Qolam Hossein E'arabi¹

Received: 12/02/2020

Accepted: 18/04/2020

Abstract

Resistance means having endurance and incompatibility against oppression and comprehensive readiness to preserve material and spiritual resources and achieving material and spiritual values, both individually and collectively to fulfill the material and spiritual goals and destinations defined in cultural, religious and civilizational identity in a community or a great nation. When such a readiness is made, that time, the "resisted" individual and society will have the ideal peace, and then no internal or external factor will be able to destroy that individual or society.

In this study, we intend to examine and analyze the Qur'anic and narrative principles of the emergence of such resistance in the words of the Supreme Leader of Iran. Of course, in his words, important issues related to resistance have been discussed, but in this paper, we will only discuss the issues related to the Qur'anic and narrative principles of resistance. He said that the only solution for the problems in the Islamic world is the resistance and endurance of the Islamic community. Because, in the divine traditions, victory depends on resistance. The findings from the series of his speeches on resistance are: 1. Faith in God. 2. God's command to resist. 3. Trust and reliance on God. 4. Having confidence in the inevitability of divine promises. 5. Having insight. 6. Having strong determination and will in line with the human goals to defend the fellow-creatures and eliminate oppression. The method of this paper is analytical-descriptive and relies on the words of the Supreme Leader of Iran.

Keywords

Resistance, faith, insight, patience, trust in God, divine victory, divine tradition.

---

1. Assistant professor at Qom University, Qom, Iran. golamhosein.arabi@gmail.com

مبانی قرآنی و روایی مقاومت در کلام مقام معظم رهبری (مد ظله العالی)

* غلامحسین اعرابی

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۰۱/۳۰

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۱۱/۲۳

چکیده

مقاومت ایستادگی و سازش‌ناپذیری با ظلم و آمادگی همه‌جانبه برای حفظ داشته‌های مادی و معنوی و به‌دست آوردن ارزش‌های مادی و معنوی، چه در وجه فردی و چه در وجه جمعی برای رسیدن به مقصودها و مقصدهای مادی و معنوی تعریف شده در هویت فرهنگی و دینی و تمدنی یک جامعه یا یک امت کبیر است. وقتی چنین آمادگی‌ای به وجود آید، دیگر آن فرد و جامعه «مقاومت یافته» به آرامش مطلوب رسیده و هیچ عامل درونی و بیرونی نمی‌تواند آن فرد یا جامعه را به نابودی و ازهم‌پاشی بکشاند.

در این مقاله بر آنیم تا مبانی قرآنی و روایی پیدایش چنین مقاومتی را در کلام مقام معظم رهبری بررسی و تحلیل کنیم؛ البته در کلام رهبری مباحث مهم مربوط به مقاومت مطرح شده است، لیکن در این مقاله فقط به مباحث مربوط به مبانی قرآنی و روایی مقاومت به اختصار می‌پردازیم. معظم‌له تنها راه برون‌رفت از مشکلات موجود در جهان اسلام را ایستادگی و مقاومت امت اسلامی دانسته است؛ زیرا از سنت‌های الهی، حصول پیروزی قاطع به دنبال مقاومت است. این مبانی از مجموع کلام ایشان برای مقاومت به دست می‌آید: ۱. ایمان به خدا؛ ۲. دستور خدا به مقاومت؛ ۳. اتکا و توکل به خدا؛ ۴. اعتماد به وقوع حتمی وعده‌های الهی؛ ۵. بصیرت؛ ۶. عزم و اراده قوی در راستای رسالت انسانی در دفاع از هم‌نوع و رفع مظالم. روش این مقاله مبتنی بر روش تحلیلی - توصیفی و متکی به کلام رهبری است.

کلیدواژه‌ها

مقاومت، ایمان، بصیرت، صبر، اعتماد به خدا، نصرت الهی، سنت الهی.

golamhosein.arabi@gmail.com

* استادیار دانشگاه قم، ایران.

مقدمه

به نظر می‌رسد که مقاومت عبارت است از ایستادگی و سازش‌ناپذیری با ظلم و آماجگی همه‌جانبه برای حفظ داشته‌های مادی و معنوی و به‌دست آوردن ارزش‌های مادی و معنوی، چه در وجه فردی و چه در وجه جمعی برای رسیدن به مقصودها و مقصدهای مادی و معنوی تعریف‌شده در هویت فرهنگی و دینی و تمدنی یک جامعه یا یک امت کبیر. وقتی چنین آماجگی در فرد یا جامعه به‌وجود آمد، دیگر آن فرد و جامعه «مقاومت‌یافته» به آرامش مطلوب رسیده و هیچ عامل درونی و بیرونی نمی‌تواند آن فرد یا جامعه را به نابودی و ازهم‌پاشی بکشاند.

۱. طرح مسئله

هر موجود زنده اعم از نبات، حیوان و انسان در طول حیات خود با چالش‌ها و مشکلاتی مواجه است که ضرورت تداوم زندگی ایجاب می‌کند راه‌حل‌ها و چاره‌هایی برای برون‌رفت از آنها پیدا کند. در این راستا یک کنش و واکنش طبیعی و غریزی را همه موجودات به کار بسته‌اند و آن راه مقاومت است.

در جهان اسلام در عصر کنونی به‌رغم پیشرفت‌های صنعتی - علمی که باید بشر در سایه این پیشرفت‌ها به جهان انسانی مطلوب دست می‌یافت، اما آدمی به‌سبب دست‌یازیدن به ستمگری و فساد و جنگ و کشتار، چنان‌که در قرآن بدان اشاره شده است «مَنْ يَفْسِدْ فِيهَا وَ يَسْفِكُ الدِّمَاءَ؛ کسی که تباہکاری کند و خون‌ها ریزد» (بقره: ۳۰)، روز به روز از ماهیت انسانی و الهی خود دور گشته و به دره نابودی و سیاهی خودش را نزدیک کرده است.

در چنین عصری ضرورت پیدا کردن راه برون‌رفت از این سیاهی‌ها و تباہی‌ها و بازگشت به انسانیت، از دغدغه‌های جدی آدمی است. امروزه انسان‌ها (یعنی قدرت‌های مستکبر که جز حیوانیت زیست دیگری را نمی‌شناسند) نه تنها به خود ستم روا می‌دارند و هم‌نوعان خود را به بردگی می‌کشاند، بلکه به حیوانات و محیط زیست هم رحم نمی‌کنند و آن‌گونه که آگاهان به مسائل حیات و محیط زیست می‌گویند، استعمار

جدید ممکن است کره خاکی را از محل زندگی به موقعیت مرگ انسان، حیوان و محیط زیست بدل کنند که دیگر نه انسان بتواند زندگی کند نه حیوان و نه نبات. انسان ولوع امروزی نه به مقتضیات فطری و عقلی توجهی می کند و نه به مقتضیات وحیانی و قعی می نهد؛ در برابر این همه تجاوز و ستمگری راهی جز مقاومت حقیقی و توجه به مبانی و اصول آن وجود ندارد و اگر جلو متجاوزان، ایستادگی نشود همه ارزش های مادی و معنوی به تباهی کشیده خواهد شد.

رهبر انقلاب می فرماید:

تنها راه، مقاومت است و آن چیزی که امروز امریکا را و متحدینش را دستپاچه کرده که به حرف های یاوه متوسل می شوند، به کارهای غلط متوسل می شوند، ایستادگی ملت های مسلمان است و این ایستادگی نتیجه خواهد داد (بیانات رهبر در دیدار مسئولان نظام و میهمانان کنفرانس وحدت اسلامی، ۰۴ / ۰۹ / ۱۳۹۷).

ایشان در جای دیگر می فرماید:

فقط با ایستادگی و مقاومت است که یک ملت می تواند روی پای خود بایستد، حق انسانی خود را به دست آورد و زندگی افتخار آمیزی را که برای او، هم دنیا و هم آخرت است، کسب کند (بیانات رهبر در دیدار جمعی از ایثارگران و خانواده های شهدا، ۲۹ / ۰۵ / ۱۳۷۶)

۲. مبانی مقاومت

واژه مبنا در لغت به معنای اساس، شالوده، پایه و بنیاد است (دهخدا، ۱۳۷۷، ج ۱۳، ص ۲۰۱۱۹). لغت شناسان این کلمه را با واژه های اصل، قاعده و ضابطه هم معنا دانسته اند؛ ولی به تدریج این کلمه بر پیش فرض های کلان و اصول موضوعه کلامی و فلسفی علوم و نیز دلایل اثبات یک نظریه اطلاق شده است (بهجت پور، ۱۳۹۱، ص ۲۳؛ سعیدی روشن، ۱۳۸۹، صص ۱۰-۱۱). مراد از مبنا، مقاومت در این نوشتار، پیش فرض ها، باورهای اعتقادی و دلایلی است که به ایجاد مقاومت منجر می شود.

در مورد مقاومت در کلام رهبری مباحث زیادی به مناسبت های مختلف و برای

مخاطبان گوناگون مطرح شده است از قبیل چرایی مقاومت، موجبات مقاومت و آثار مقاومت که در یک مقاله نمی توان به همه مباحث پرداخت؛ از این رو در این مقاله فقط به مبانی قرآنی و روایی مقاومت که در کلام معظم له مطرح شده، به اختصار می پردازیم.

۲-۱. ایمان به خدا

بشترانه هر مقاومتی ایمان فرد یا جامعه مقاوم به یک مبدأ و اصل است. در بسیاری از کشورها از جمله در ایران گروه‌هایی در برابر نظام ستمشاهی به مبارزه و مقاومت پرداختند؛ اما مقاومت و مبارزه تعدادی از این افراد و گروه‌ها براساس ایمان به شرق یا غرب صورت می گرفت و با فروپاشی مبدأ ایمانی آنها مقاومت و هویت آنها از هم پاشید و جز نامی از آنان باقی نماند و برخی از آنها حتی نامشان نیز فراموش شد؛ چون «ما عِنْدَكُمْ يَنْفَدُ وَ ما عِنْدَ اللَّهِ باق؛ آن چه نزد شما است رفتنی است و آنچه نزد خدا است، باقی و ماندگار است» (نحل: ۹۶)؛ از این رو مقاومتی ماندگار و ثمربخش است که بر مبنایی ماندگار و جاوید ایمان به خدا بنا شده باشد و مقاومتی که بر این مبنای ماندگار بنا شده باشد و با اعتقاد به «انا لله و انا الیه راجعون» (بقره: ۱۵۶) صورت بگیرد، ماندگار و ثمربخش خواهد بود. در همین راستا قرآن کریم می فرماید: «إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَ لَا تَحْزَنُوا وَ أَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ؛ همانا کسانی که گفتند: پروردگار ما خدای یکتا است آن گاه [بر آن] پایداری نمودند، فرشتگان بر آنان فرومی آیند [و گویند] که مترسید و اندوه مدارید و شما را مژده باد به آن بهشتی که نوید داده می شدید» (فصلت: ۳۰). و نیز می فرماید: «إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَ لَا هُمْ يَحْزَنُونَ؛ همانا کسانی که گفتند پروردگار ما خدای یکتا است و سپس [بر آن] استوار و پایدار ماندند، پس نه بیمی بر آنان است و نه اندوهگین شوند» (احقاف: ۱۳).

از این رو مقام معظم رهبری پیاپی به این مبنا توجه داده و تصریح کرده است که مقاومت باید بر مبنای ایمان به خدا صورت پذیرد؛ از جمله فرموده است: «مقاومت هم جز در سایه ایمان بالله ... ممکن نیست ملت ایران [در سایه ایمان به خدا] مثل کوه ایستاد

و توانست خود را مستحکم و پایدار کند. امروز این شجره طیبه ... روز به روز قوی تر [شده است]. ... و این نسخه حرکت مسلمین و پیشرفت مسلمین در دنیای اسلام است (بیانات رهبر، ۲۹/۰۵/۱۳۷۶).

ملت ایران قوی است و این استقامت، استقامت ایمانی است (بیانات رهبر در دیدار جمعی از ناشران ۲۸/۰۲/۱۳۷۸). رهبر انقلاب این سخن را براساس این آیه قرآنی بیان کرده است که می فرماید: «الْم تَر كَيْفَ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا كَلِمَةً طَيِّبَةً كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَ فَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ؛ آیا ندیدی که خداوند چگونه کلمه طیبه (لا اله الا الله) را به درخت پاکیزه‌ای مثل زده که ریشه‌اش در زمین ثابت و استوار و شاخه‌اش در آسمان است» (ابراهیم: ۲۴).

درواقع درخت مقاومت باید در زمین توحید ریشه بدواند تا شاخه‌هایش پرورش یابد و ثمربخش شود؛ ملت ایران به مثابه نهالی بود که در روز نخست نحیف بود؛ اما هر چه به توحید نزدیک تر شد، روز به روز قوی تر و تنومندتر گردید.

آن سلاحی که هیچ دشمن مادی، قادر به مقابله با آن نیست، سلاح ایمان مخلصانه و عمل مخلصانه است (بیانات رهبر در اجتماع بزرگ بسیجیان به مناسبت سالروز تشکیل بسیج، ۰۵/۰۹/۱۳۷۶). آیه دیگر قرآنی که رهبر انقلاب مبنای مقاومت قرار داده و پیاپی در بیانات خود از آن بهره جسته است، این آیه است: «و لا تهنوا و لا تحزنوا و انتم الاعلون ان كنتم مؤمنين؛ سست و محزون نشوید که اگر ایمان به خدا داشته باشید، شما برتر هستید» (آل عمران: ۱۳۹) و این پیام قرآنی که پیامبر اکرم مأمور به ابلاغ آن گردید که شما را موعظه می کنم به یک نکته کلیدی و ارزشمند که قیام و پایداری شما چه در جهت فردی و چه در جهت جمعی برای خدا باشد: «قُلْ إِنَّمَا أَعِظُكُمْ بِوَحْدَةِ أَنْ تَقُومُوا لِلَّهِ مِثْلَى و فُرْدَى؛ بگو: همانا شما را به یک سخن پند می‌دهم و آن اینکه دو دو و یک یک برای خدا به پاخیزید» (سبأ: ۴۶).

در این مورد رهبر انقلاب می فرماید: «وقتی می‌گوییم مبارزه، معنایش این است که در این موضع قدرتمندانه و برخاسته از ایمان و اراده می‌ایستیم و تسلیم کسی نمی‌شویم» (بیانات رهبر در دیدار جمعی از دانشجویان و دانش‌آموزان، ۰۹/۰۸/۱۳۷۵).

ایشان روایتی از امام صادق 7 را چنین بیان می‌کند:

بار خدایا دلم را پر از مهر خود کن و از ترس خودت و از تصدیق و ایمان به تو و از بیمت و از اشتیاق در گاهت یا ذوالجلال و الاکرام ... از تو خواهم ایمانی که به سر نیاید تا تو را ملاقات کنم، مرا زنده بداری و بمیرانی بر آن (کلینی، ۱۳۶۵، ج ۲، ص ۵۸۷).

ایشان در جای دیگر فرموده است:

وقتی انسان مؤمن شد و دل او باور کرد، ... در میدان جنگ هم، مثل یک گلوله آتش، در دل هدف می‌نشیند. این نتیجه ایمان و ارتباط با خدا است (بیانات رهبر در دیدار جمعی از دانشجویان، ۱۲/۰۴/۱۳۹۵) ... مردم ما همواره در برابر وسوسه ضعیفایی که در مقاطع اضطراب‌انگیز، ندای «انا لمدرکون» (شعراء: ۶۱) سر می‌دادند، نهیب زده‌اند که «کَلَّا ان معی ربی سیهدین» (شعراء: ۶۲). مبارزه مجدانه توأم با ایمان، در همه مراحل با پیروزی همراه است (بیانات رهبر در دیدار جمعی از ایشارگران و خانواده‌های شهدا، ۰۳/۰۳/۱۳۸۴).

۱۵۱

مُطَالَعَةُ الْقُرْآنِ

مبانی قرآنی و روایی مقاومت در کلام معظم رهبری (مد ظله العالی)

۲-۲. دستور الهی به استقامت

یکی از مبانی استقامت دستور خداوند به استقامت است. پرواضح است هنگامی که فرد یا ملتی به خدا ایمان داشته باشد، مبنای عمل او دستورهای الهی خواهد بود و آن را ملاک عمل خود قرار می‌دهد. خداوند پیامبر اکرم و همراهان ایشان را به استقامت دستور داده است: «فَاسْتَقِمَّ كَمَا أَمَرْتُ وَ مَنْ تَابَ مَعَكَ وَ لَا تَطْغَوْا إِنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ؛ پس همان‌طور که فرمان یافته‌ای، پایداری کن و به همین‌گونه کسانی که به همراه تو به سوی خدا بازگشته‌اند [استقامت ورزند] و از طغیان و تجاوز پرهیزید؛ چرا که خدا به آنچه می‌کنید بصیر است» (هود: ۱۱۲).

براین اساس پیامبر اکرم 9 و اصحاب ایشان و در طول تاریخ، مسلمانان برای حفظ ارزش‌های مادی و معنوی خود و گسترش آن به اقصا نقاط جهان، تلاش و مقاومت کرده‌اند.

رهبر انقلاب می‌فرماید:

شما اقلأ در هر نماز دو بار و هر روز اقلأ ده بار خدمت پروردگار عرض می‌کنید «اهدنا الصراط المستقیم». معمولأ انسان یکبار دعا می‌کند. این که دائم صراط مستقیم را از خدا می‌خواهیم، همان استجابت «استقم کما امرت» است. استقامت به خصوص ماها که کارگزار و مسئولیم بارمان سنگین تر است (بیانات رهبر در دیدار کارگزاران نظام، ۱۳۶۹/۰۹/۱۴).

... راهی که خداوند متعال و اسلام به ما می‌آموزد، این است: «فَلِذَلِكَ فَادُعْ وِ اسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ وِ لَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ» (شوری: ۱۵). راهی را که شناختید، با دقت پیش بروید، قدم‌ها را محکم و استوار بردارید و استقامت به خرج بدهید. اگر استقامت به خرج دادیم، آن وقت به اهداف عالی اسلامی می‌خواهیم رسید (بیانات رهبر در اجتماع مردم کنگاور، ۱۳۹۰/۰۷/۲۷).

تداوم ایستادگی و پرهیز شدید از سست‌شدن، عزم راسخ، فرمان الهی به پیامبر اعظم در قرآن چنین است: «وَمَنْ تَابَ مَعَكَ وِ لَا تَطْغَوْا» (هود: ۱۱۲) و «فَلِذَلِكَ فَادُعْ وِ اسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ» (شوری: ۱۵) (پیام به کنگره عظیم حج، ۱۳۹۰/۰۸/۱۴).

۲-۳. اتکا و توکل به خدا

ایستادگی و مقاومت به تکیه‌گاه و پشتوانه نیاز دارد. انسان مؤمن به خدای قادر متعال، به او توکل می‌کند و او را تکیه‌گاه خود قرار می‌دهد. توکل به خدای یگانه مبنای استقامت مؤمنان است؛ چون انسان مؤمن وقتی می‌تواند مقاومت کند که به خدا متکی شود و باور داشته باشد که اتکا و توکل به خدا نیروبخش و رمز پیروزی است. اتکا و توکل به خدا مبنای تزلزل‌ناپذیری است که موجب می‌شود انسان چون بنیانی مرصوص و دثری مستحکم و نفوذناپذیر و ترس در برابر همه موانع بایستد. سخن پیامبران الهی این بود: «وَمَا لَنَا أَلَّا نَتَّوَكَّلَ عَلَى اللَّهِ وَقَدْ هَدَانَا سُبُلَنَا وَ لَنْصَبِرَنَّ عَلَى مَا آذَيْتُمُونَا وَ عَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ»؛ و ما را چیست که بر خدا توکل نکنیم و حال آنکه او راه‌های [راست] ما را به ما بنمود و ما بی‌گمان بر آزاری که به ما می‌کنید،

شکیبایی خواهیم کرد؛ پس توکل کنندگان باید بر خدا توکل کنند و بس» (ابراهیم: ۱۲). پیامبران الهی با داشتن توکل به خدا توانستند در برابر همه دشمنان و دشمنانشان و همه سختی‌ها و مشکلات مقاومت و پایداری کنند. مقام معظم رهبری در این مورد می‌فرماید:

ملت‌هایی که فکری دارند، هویتی دارند، انگیزه‌ای دارند، متکی به خدا هستند، متوکل علی الله هستند، می‌ایستند و خدای متعال به آنها کمک خواهد کرد. «وَلَوْ قَتَلْتُمْ اَلَّذِيْنَ كَفَرُوا لَوْكَلُّوا الْاَدْبِرَ ثُمَّ لَا يَجِدُوْنَ وِلِيَا وَا لَا نَصِيْرًا * سُنَّةَ اَللّٰهِ اَلَّتِيْ قَدْ حَلَّتْ مِنْ قَبْلُ وَا لَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اَللّٰهِ تَبْدِيْلًا» (فتح: ۲۲-۲۳). این سنت الهی است اگر مسلمان‌ها بایستند، بر همه سازو برگ قدرت‌های طاغوتی و مستکبر پیروز خواهند شد (بیانات رهبر در دیدار مسئولان نظام و میهمانان کنفرانس وحدت اسلامی، ۱۳۹۷/۰۹/۰۴)

این درس قرآن است این را باید ملت‌های مسلمان یاد بگیرند ... [که] اگر توکلشان به خدای متعال ضعیف شود، اگر به لبخند دشمن به ترفند دشمن اعتماد کردند، یقیناً شکست خواهند خورد (بیانات رهبر در دیدار شرکت کنندگان در مسابقات بین‌المللی قرآن کریم، ۱۳۹۱/۰۴/۰۴) ... آن دل متوکل علی الله است که چنین استقامتی را در فضا به وجود می‌آورد که آحاد صبر می‌کنند... در انقلاب ما خود امام بزرگوار ... با توکل بر خدا در این راه ... محکم ایستاد (بیانات رهبر در دیدار سمسولان نظام با رهبر انقلاب، ۱۳۸۷/۰۵/۰۹).

۲-۴. اعتماد به وعده‌های الهی

انسانی که به اصل ایمان به خدا چنگ می‌زند و آن‌گاه به خدا توکل می‌کند و مقاومت می‌نماید، باید در انتظار وعده‌های الهی باشد و با حسن ظن به خدا در پیروزی در راه خدا بنگرد و هیچ شکی به خود راه ندهد. منافقان و سست‌ایمانان و بیماردلان، به وعده‌های الهی سوء ظن و گمان بد داشتند و این‌گونه می‌گفتند: «وَ اِذْ يَقُوْلُ الْمُنٰفِقُوْنَ وَ الَّذِيْنَ فِيْ قُلُوْبِهِمْ مَّرَضٌ مَا وَعَدَنَا اللّٰهُ وَ رَسُوْلُهُ اِلَّا غُورًا؛ و [به یاد آر] زمانی که منافقان و

کسانی که در دل‌هایشان بیماری (ضعف ایمان) است می‌گفتند: خدا و رسولش به ما جز وعده‌ای فریبنده نداده‌اند» (احزاب: ۱۲)

رهبر انقلاب در این باره می‌فرماید:

مقاومت هم جز در سایه ... اعتماد به وعده الهی ممکن نیست؛ خدای متعال وعده فرموده است، با تأکید فرموده است: «وَلِيَنْصُرَنَّ اللَّهُ مَن يَنْصُرُهُ» (حج: ۴۰). با تأکید، وعده نصرت داده است. این وعده تحقق پیدا خواهد کرد. اگر چنانچه ما خودمان را اصلاح کنیم به وعده الهی با چشم حسن‌ظن نگاه کنیم نه با سوء‌ظن، پیروز خواهیم شد و سوء‌ظن به وعده الهی مال کفار است: «الظَّالِمِينَ بِاللَّهِ ظَنَّ السَّوْءِ عَلَيْهِمْ دَائِرَةُ السَّوْءِ وَغَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَلَعَنَهُمْ» (فتح: ۶). این کسانی که به وعده الهی سوء‌ظن دارند، معلوم است که از وعده الهی سود نخواهند برد. ملت ایران حسن‌ظن خود به وعده الهی را ثابت کرده است؛ ایستاده است به ما حمله نظامی هم شد، تحریم هم شدیم، نفوذ عوامل جاسوسی هم اتفاق افتاد، شهید هم دادیم، اما ملت ایران مثل کوه ایستاد و توانست خود را مستحکم و پایدار کند. امروز این شجره طیبه - شجره طیبه جمهوری اسلامی و ملت ایران - شجره طیبه‌ای است که «أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ» (ابراهیم: ۲۴) روز به روز به فضل الهی پیشرفت کردیم، روز به روز قوی‌تر شدیم. بعد از این هم همین خواهد بود. و این نسخه حرکت مسلمین و پیشرفت مسلمین در دنیای اسلام است» (بیانات رهبر در دیدار مسئولان نظام و میهمانان کنفرانس وحدت اسلامی، ۱۳۹۷/۰۹/۰۴).

تحقق وعده‌های الهی همواره امیدبخش است و مبنایی می‌شود برای مقاومت بیشتر و ایستادگی مستمر در برابر دشمنان. انسان مؤمن با تحقق وعده‌های الهی از چنان روحیه‌ای برخوردار می‌شود که هیچ‌گاه یأس و نومیدی را به خود راه نمی‌دهد.

رهبر معظم انقلاب در این باره می‌فرماید:

همواره تحقق معجزه‌گون وعده‌های الهی، نشانه امیدبخشی است که تحقق وعده‌های بزرگتر را نوید می‌دهد. حکایت قرآن از دو وعده‌ای که خداوند به مادر موسی داد، نمونه‌ای از این تاکتیک ربوبی است. در آن هنگامه دشوار که فرمان

به آب افکندن صندوق حامل نوزاد داده شد، خطاب الهی وعده فرمود که «أَنَا رَادُوهُ إِلَيْكَ وَجَاعِلُوهُ مِنَ الْمُرْسَلِينَ» (قصص: ۷). تحقق وعده اول که وعده کوچک تر و مایه دلخوشی مادر بود، نشانه تحقق وعده رسالت شد که بسی بزرگ تر و البته مستلزم رنج و مجاهدت و صبر بلندمدت بود: «فَرَدَدْنَاهُ إِلَىٰ أُمِّهِ كَىٰ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ وَلِتَعْلَمَ أَنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ» (قصص: ۱۳). این وعده حق همان رسالت بزرگ است که پس از چند سال تحقق یافت و مسیر تاریخ را تغییر داد.

نمونه دیگر، یادآوری قدرت فائزۀ الهی در سرکوب مهاجمان به بیت شریف است که خداوند به وسیله پیامبر اعظم برای تشویق مخاطبان، به امثال امر «فَلْيَعْبُدُوا رَبَّ هَذَا الْبَيْتِ» (قریش: ۳) به کار می برد و می فرماید: «أَلَمْ يَجْعَلْ كَيْدَهُمْ فِي تَضْلِيلٍ» (فیل: ۲) یا برای تقویت روحی پیامبر محبوبش و باور وعده «مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلَىٰ» (ضحی: ۳) از یادآوری نعمت معجزگون «أَلَمْ يَجِدْكَ يَتِيمًا فَآوَىٰ» (ضحی: ۶) بهره می گیرد و چنین نمونه هایی در قرآن بسیار است ... آن روز که اسلام در ایران پیروز شد ... اهل عبرت و حکمت دانستند که اگر صبر و بصیرت را به کار گیرند، فتوحات دیگری پی در پی فرا خواهد رسید و فرارسید. واقعیت های درخشان در جمهوری اسلامی که دشمنان ما بدان اعتراف می کنند، همه در سایه اعتماد به وعده های الهی و صبر و مقاومت و استمداد از خداوند به دست آمده است. ایستادگی و صبر و بصر و اعتماد به وعده ی الهی «وَلْيَنْصُرَنَّ اللَّهُ مَن يَنْصُرُهُ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ» (حج: ۴۰) خواهد توانست این مسیر افتخار را تا رسیدن به قله تمدن اسلامی، در برابر امت اسلامی هموار کند (بیانات رهبر در اجلاس جهانی علما و بیداری اسلامی، ۱۳۹۲/۰۲/۰۹).

شک نداریم وعده الهی که فرمود: «وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ وَ لِيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضَىٰ لَهُمْ» (نور: ۵۵) وعده عملی است و تحقق پیدا خواهد کرد .... (بیانات رهبر در دیدار کارگزاران نظام، ۱۳۸۴/۰۲/۰۶) ... آنچه ما را در مقابل توطئه دشمن، پایدار می کند، ایمان به خدا و اعتماد به وعده الهی است (بیانات رهبر در دیدار کارگزاران نظام با رهبر انقلاب به مناسبت عید سعید فطر، ۱۳۸۲/۰۹/۰۵).

۲-۵. تحقق وعده خداوند، از سنت‌های الهی

رمز و راز اعتماد به وعده الهی این است که تحقق وعده الهی یک سنت تخلف‌ناپذیر الهی است. سنت در لغت به معنای سیره، راه و روش است، خواه روشی نیکو باشد و خواه روشی قبیح (ابن‌منظور، ۱۴۱۴ق، ج ۱۳، ص ۲۲۵). در احادیث نیز سنت به همین معنا به کار رفته است (ابن‌اثیر، ۱۳۶۴، ج ۲، ص ۴۰۹)؛ مانند این حدیث نبوی: «مَنْ سَنَّ سُنَّةً حَسَنَةً...» (کلینی، ۱۳۶۵، ج ۵، ص ۹)؛ یعنی هر کسی روش نیکویی را بنا نهد. مراد از سنت قانون تکوینی الهی است که برای همه امت‌ها قرار داده است. اینکه خداوند به مسلمانان دستور می‌دهد به شهرهای مختلف سفر کنند و سرنوشت آنان را بنگرند، بدین جهت است که از سرنوشت آنان درس عبرت بگیرند و از عواملی که موجب نابودی آنان شد، دوری گزینند. سنت الهی بر این است که اگر کسی براساس این قوانین عمل کند و استمرار ورزد و پایداری و مقاومت کند خداوند پیروزش می‌کند. رهبر معظم انقلاب در بیانات متعددی مقاومت را براساس سنت الهی تحلیل نموده و نتیجه چنین مقاومتی را پیروزی دانسته است:

سنت خدا یعنی قوانینی وجود دارد در عالم وجود، در سرتاسر این گون عظیم این قوانین طبیعی، مثل قانون جاذبه، مثل قانون ستارگان و خورشید و ماه و آمد و رفت ماه و خورشید در شبانه‌روز، اینها قانون است، قانون طبیعی است. همین جور قوانین در جوامع انسانی وجود دارد. این قوانین را اهل ماده با چشم‌های کم‌سو نمی‌توانند درک بکنند؛ اما وجود دارد. خب، وقتی که ما زمینه این قوانین را به دست خودمان فراهم کردیم، خدای متعال قانون را محکم می‌کند. آتش سوزندگی دارد. باید شما زمینه را فراهم بکنید، آتش را روشن کنید، جسم غیرمرطوب را روی آتش بگیرید، آتش خواهد گرفت. زمینه را فراهم بکنید، قانون طبیعی کار خودش را خواهد کرد. باید زمینه را فراهم کرد. ملت ایران این زمینه را فراهم کرد.

این حرف‌ها را بزرگان ما گفته‌اند، هم قرآن مکرر فرموده است، هم در کلمات ائمه، در کلمات رسول خدا اینها وجود دارد: «فلما رأى الله صدقنا انزل بعدونا الكُتُبَ و انزل علينا النصر» (نهج البلاغه، خطبه ۵۶). امیرالمؤمنین در نهج البلاغه

می فرماید، صادقانه وارد میدان شوید، ایستادگی نکنید، خدای متعال دشمن شما را سرکوب خواهد کرد و به شما نصرت خواهد داد. این قاعده کلی و قانون است. این قاعده در انقلاب تحقق پیدا کرد، مردم صادقانه وارد میدان شدند و ایستادگی کردند.

خب، همین جا یک نتیجه بگیریم و آن این است که ما یک جبهه وسیع دشمن در مقابل خودمان داریم ... از سردمداران رژیم صهیونیستی تا سردمداران دولت آمریکا، تا دیگر ایادی و عوامل استکبار جهانی، تا عوامل تکفیری، تا داعش، یعنی ببینید چه جبهه عظیمی است. یک طیف عظیم و نامتجانس، اینها همه دشمن نظام جمهوری اسلامی اند؛ [پس] یک جبهه‌ای وجود دارد خیلی کارها هم می‌توانند بکنند. حملات تبلیغاتی می‌کنند. تمام این دستگاه‌های رسانه‌های دنیا در مشت اینها است. نظام‌های امنیتی در دست اینها است. سرویس‌های اطلاعاتی مال اینها است. اینها در مقابل نظام جمهوری اسلامی هستند. خوب یک عده‌ای وقتی چشمشان به این جبهه می‌افتد، دلشان می‌ریزد. این به خاطر این است که از آن کلید واژه مهم سنت الهی غفلت می‌کنند. خب، همین دشمنی‌ها و بالاتر از این دشمنی‌ها با خود انقلاب بود، انقلاب پیروز شد. امروز هم همان دشمنی‌ها است. امروز هم شما اگر چنانچه به لوازمش عمل نکنید، شما پیروز خواهید شد، برو برگرد ندارد. «فلما رأى الله صدقنا انزل بعدونا الكبت». این امروز هم صادق است. من و شما وقتی صادقانه وارد میدان بشویم، به لوازمش عمل نکنیم، ایستادگی کنیم بصیرت به خرج بدهیم، به موقع اقدام نکنیم، درست حرف بزنیم، درست عمل نکنیم، صادقانه وارد میدان بشویم، همان حرفی که امیرالمؤمنین فرموده وجود دارد: «انزل بعدونا الكبت و انزل علينا النصر»؛ پیروزی مال ما است. کبت و سرکوبگری متعلق به دشمن است ... (بیانات رهبر در دیدار مردم قم ۱۹/۱۰/۱۳۹۴)

اگر ایمان دینی باشد، آن وقت خدای متعال وعده کرده است که همه قوانین طبیعت و تاریخ در خدمت این مقاومان قرار خواهد گرفت: «مَنْ كَانَ يَرِيدُ الْعَاجِلَةَ عَجَّلْنَا لَهُ فِيهَا مَا نَشَاءُ لِمَنْ نُرِيدُ» (اسراء: ۱۸). این مربوط به کسانی است که دنیا را

می خواهند، نیتشان دنیایی است؛ اما اراده دارند، می خواهند و خدا می دهد و کسی که اراده دین دارد، همین طور است: «كُلًّا تُمِدُّ هُوَ لَاءِ وَ هُوَ لَاءِ» (اسراء: ۲۰). این سنت الهی است (بیانات رهبر در دیدار جمعی از دانشجویان استان کرمان، ۱۳۸۵/۰۷/۲۱)

اگر چنانچه در مقابل ظلم و استبداد و زورگویی و خباثت‌ها و جنایت‌های جنایتکاران عالم بایستید، قطعاً مجبور به عقب‌نشینی می‌شوند: این قرآن کریم است که به‌عنوان یک سنت قطعی تاریخ و سنت الهی از این یاد می‌کند و این سنت ان شاء الله عملی خواهد شد... (بیانات رهبر در دیدار مسئولان نظام و سفرای کشورهای اسلامی، ۱۳۹۷/۰۱/۲۵).

این بیان رهبر معظم انقلاب همان‌گونه که خود اشاره فرموده، بر اساس آیات ۲۲ و ۲۳ سوره فتح است: «وَلَوْ قَتَلْتُمْ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوَلَّوْا الْأَدْبِرَ ثُمَّ لَا يَجِدُونَ لِيَا وَلَا نَصِيرًا * سِنَّةَ اللَّهِ الَّتِي قَدْ خَلَّتْ مِنْ قَبْلُ وَ لَنْ تَجِدَ لِسِنََّةِ اللَّهِ تَبْدِيلًا». مضمون آیات این است: اگر کفار و دشمنان شما مسلمانان از سر جنگ با شما در آیند و به مقاتله پردازند، حتماً به عقب‌نشینی مجبور خواهند شد و پشتیان و یاوری نخواهند یافت و این سنت تبدیل‌ناپذیر الهی است که همواره چنین بوده است.

۲-۶. بصیرت

اگر مقاومت مبتنی بر بصیرت نباشد، به نتیجه نمی‌رسد. بصیرت یعنی دانایی، بینایی، هوشیاری و زیرکی و یقین (معین، ۱۳۷۵، ج ۱، ص ۵۴۶). بصیرت نیروی نهان و قلبی است که در شناخت حقایق تا عمق جان رسوخ می‌کند. مقام معظم رهبری در معنای بصیرت فرموده‌اند: «بصیرت یعنی گم نکردن راه، اشتباه نکردن راه، دچار بیراهه‌ها و کجراهه‌ها نشدن، تأثیرنپذیرفتن از وسوسه‌خناسان و اشتباه‌نکردن کار و هدف». (بیانات رهبر در دیدار مردم قم به مناسبت سالروز، ۱۳۹۰/۱۰/۱۹)

بنابر آنچه گفته شد، از مبانی مقاومت بصیرت و شناخت ترفندهای دشمن و توجه به تبعات و آثار ناگوار تسلیم‌پذیری در برابر دشمن است، و بصیرت به اینکه پیروزی نتیجه مقاومت است. رهبر معظم انقلاب در این مورد پیاپی سخن گفته‌اند، از جمله: هدف آنها (دشمنان اسلام) ایجاد جنگ داخلی بین مسلمان‌ها است و متأسفانه تا

حدودی موفق شده‌اند. کشورهای اسلامی را یکی پس از دیگری دارند ویران می‌کنند - سوریه را ویران می‌کنند، یمن را ویران می‌کنند، لیبی را ویران می‌کنند - زیرساخت‌هایشان را از بین می‌برند، چرا؟ چرا ما تسلیم این توطئه بشویم؟ چرا آن چیزی که هدف آنها است، برای ما ناشناخته باقی بماند؟

بصیرت پیدا کنیم، اگر می‌خواهیم در این راه موفق بشویم، باید بصیرت پیدا کنیم، امیر المؤمنین فرمود: «أَلَا وَلَا يَحْمِلُ هَذَا الْعَلَمَ إِلَّا أَهْلُ الْبَصْرِ وَالصَّبْرِ» (نهج البلاغه، خطبه ۱۷۳). باید بصیرت پیدا کرد، ... اگر با بصیرت حرکت کنیم و صبر کنیم و استقامت به خرج بدهیم [نتیجه می‌دهد]. ما باید بیدار باشیم (بیانات رهبر در دیدار مسئولان نظام و میهمانان کنفرانس وحدت اسلامی، ۱۳۹۴/۱۰/۰۸).

اصل بصیرت در فرایند عمل تأثیرگذار است، تا آنجا که اگر شخص فاقد بصیرت باشد، ممکن است در زمین دشمن بازی کند و ناخواسته اهداف دشمن را تأمین کند؛ معظم‌له در همین مورد فرموده است:

گاهی انسان صادق البته به خاطر عدم بصیرت، داخل نقشه دشمن کار می‌کند ... یک عده مسلمان ساده بی‌بصیرت ... کار سوریه را به آنجایی رساندند که مشاهده می‌کنید ... این کاری بود که دشمن کرد و مسلمان ساده لوح هم در نقشه دشمن قرار گرفت و جدول دشمن را پر کرد. این اتفاق در موارد زیادی می‌افتد (بیانات رهبر در دیدار اعضای مجمع جهانی اهل بیت: و اتحادیه رادیو و تلویزیون‌های اسلامی، ۱۳۹۴/۰۵/۲۶).

... آن درسی که ما باید بگیریم که به‌هنگام عمل بکنیم، آن مبنی بر این است که دشمن را بشناسیم، سمت و سوی کار دشمن را بدانیم، آن قدر بصیرت پیدا کنیم که هر حرکتی که دشمن انجام می‌دهد، بفهمیم که هدفش چیست. اگر متوجه ما و متعرض به ما است، علاج کنیم آن را، بایستیم، مقاومت کنیم، این وظیفه ما است ... (بیانات رهبر در دیدار با مردم قم، ۱۳۹۵/۱۰/۱۹).

... اگر در جبهه جنگ سرباز رزمنده خوابش ببرد، بعد از خواب بیدار بشود گیج و ویج، نمی‌داند چه کار می‌کند. توپخانه را روشن کند، ممکن است به خودی ضربه

بزند. شما اگر ندانی دشمن کدام طرف است، دوست کدام طرف است، توپخانه را که روشن کردی، به جای اینکه به دشمن بخورد، به دوست می خورد. بصیرت [ی] که لازم است این است... (بیانات رهبر در دیدار با مردم قم، ۱۳۹۵/۱۰/۱۹).

... لطف خدا، عنایت خدا و پشتیبانی خدا شامل ملت‌هایی می شود که بایستند، بفهمند، بصیرت داشته باشند، تشخیص بدهند، حرکت کنند (بیانات رهبر در دیدار دانش‌آموزان و دانشجویان، ۱۳۹۱/۰۸/۱۰).

۲-۷. صبر

صبر یک ویژگی و صفت درونی و یک واکنش منفی در برابر سختی و مشکلات و ناملازمات است. مقاومت یک واکنش مثبت و عمل در برابر دشمن و یک کار عملیاتی است. لازمه مقاومت و پایداری صبر و شکیبایی است. بدون داشتن صبر در میدان مبارزه با دشمن، نمی توان مقاومت کرد. رهبر معظم انقلاب در این زمینه فرموده است:

... صرف مؤمن بودن هم کافی نیست، مجاهدت لازم است، صبر لازم است: «ولنصبرن علی ما اذیتمون» (ابراهیم: ۱۱). این حرف پیغمبران است به مخالفانشان ... صبر لازم است (بیانات رهبر در دیدار مسئولان نظام و سفرای کشورهای اسلامی، ۱۳۹۱/۰۳/۲۹).

ایشان در جای دیگر در مورد نقش صبر فرموده است:

حرف این است که قرآن به ما آموخته است که اگر شما صبر کنید، ایستادگی کنید، جای خودتان را تغییر ندهید، جهت خودتان را تغییر ندهید، شما پیروزید ... این را باید ملت‌های مسلمان یاد بگیرند. این را باید ملت‌های مسلمان باور کنند. اگر باور کردند، بر پیچیده‌ترین تجهیزات نظامی و اطلاعاتی دشمن پیروز خواهند شد. اگر سستی کنند اگر احساس ضعف کنند، اگر توکلشان به خدای متعال ضعیف شود، اگر به لبخند دشمن، به ترفند دشمن اعتماد کردند، یقیناً شکست خواهند خورد (بیانات رهبر در دیدار شرکت‌کنندگان در مسابقات بین‌المللی قرآن کریم، ۱۳۹۱/۰۴/۰۴).

اگر ملتی صبر کند، تحمل کند، استقامت کند، نه فقط دشمن را ناکام خواهد کرد، بلکه پیشرفت [هم] خواهد کرد. این اتفاقی است که در کشور ما افتاده است (بیانات رهبر در دیدار شرکت کنندگان در مسابقات بین‌المللی قرآن کریم، ۱۳۹۱/۰۴/۰۴).

اگر استقامت بود، صبر بود، تداوم در راه بود، استمرار عمل بود، آن وقت همه خیرات و همه برکات بر آن مترتب می‌شود (بیانات رهبر در دیدار مردم قم به مناسبت سالروز، ۱۳۹۰/۱۰/۱۹)

یک ملت وقتی در راه درست، با هدایت صحیح و با بصیرت ایستادگی و استقامت می‌کند، هیچ قدرتی در مقابل او تاب مقاومت ندارد. (بیانات رهبر در دیدار دانش‌آموزان و دانشجویان، ۱۳۹۰/۰۸/۱۱).

ایشان در جای دیگر خطاب به طلاب چنین فرموده است:

خداوند متعال در اول بعثت پیغمبر چند خط اساسی را جلوی پای رسول گرامی خود گذاشت که با توجه به این چند خط جهت‌گیری مهم، پیغمبر اکرم بتواند این بار سنگین بی‌نظیر را تحمل کند. یکی از این خطوط، صبر بود: «وَلِرَبِّكَ فَاصْبِر» (مدثر: ۷) ... خداوند متعال خط صبر را جلوی پیغمبر گذاشت. باید صبر کرد. (بیانات رهبر در دیدار طلاب غیرایرانی حوزه‌ی علمیه قم، ۱۳۸۹/۰۸/۰۳).

همان‌گونه که روشن است این بیانات معظم‌له مبتنی بر آیه ۷ سوره مبارکه مدثر (وَلِرَبِّكَ فَاصْبِر) است که بیانگر تأثیر صبر برای خدا در پیروزی و رسیدن به اهداف بزرگ است.

۲-۸. عزم و اراده قوی بر مقاومت

این مطلب مسلم است که منشأ پیدایش هر نوع حرکتی، عزم و اراده بر آن است و مقاومت نیز نتیجه اراده قوی بر ایستادگی و پایداری است. رهبر انقلاب در این مورد فرموده است:

این دیدارها، این اجتماعات، این یادآوری‌ها من و شما را بایستی در راهی که در پیش داریم تقویت کند، عزم ما را ثابت کند، ثاقب کند. در دعا می‌خوانید: «اللهم ارزقنی ... علماً واسعاً... و عزمأ ثاقفاً». عزم و اراده محکم و پایدار داشته باشید. در

این راه، راه، راه درستی است، هدف، هدف بسیار والایی است، و اقدام جوان‌های امروز، مردم امروز، برادران و خواهران ما در حرکت در این راه مبارک انقلاب و نظام جمهوری اسلامی، حرکت محبوب الهی است ان شاء الله، مرضی الهی است؛ منتها آن چه مهم است و همه ما باید در نظر داشته باشیم، ثبات در این راه است، ثبات در این راه. در دو جای قرآن «استقم» دارد. (بیانات رهبر در جمع هیئت‌های دانشجویی در روز اربعین حسینی، ۱۳۹۶/۰۸/۱۸).

این بیانات رهبر معظم انقلاب بر اساس دعایی از حضرت زین العابدین است: «...کان زین العابدین یقول فی کل لیلۃ بعض رکعتی الفجر اللهم ارزقنی عقلاً کاملاً و عزمًا ثاقباً و لباً راجحاً و قلباً زکیاً...»؛ امام زین العابدین هر شب به دنبال دو رکعت نماز فجر این دعا را می‌خواند که خدایا به من عقلی کامل و اراده‌ای محکم عنایت کن...» (مجلسی، ۱۴۰۴ق، ج ۸۴ ص ۳۲۵) و آیه ۱۵ سوره شوری و آیه ۱۱۲ سوره هود. رهبر انقلاب در جای دیگر فرموده است: جنگ‌های امروز دنیا در واقع «جنگ اراده‌ها» است و شما با ایستادگی و استحکام اراده‌ها و استفاده از ظرفیت‌های فراوان کشورتان خواهید توانست بر مشکلات پیروز شوید (دیدار رئیس جمهوری ونزوئلا با رهبر انقلاب، ۱۳۹۴/۰۹/۰۲).

نتیجه‌گیری

مقاومت و پایداری اسلامی، بر مبانی‌ای استوار است. بدون توجه به این مبانی و تقویت آنها در جامعه اسلامی، پیروزی و موفقیت در برابر دشمنان به دست نخواهد آمد؛ بنابراین مقاومتی که مبتنی بر ایمان، عمل به دستورهای الهی و برخاسته از بصیرت و صبر و عزم آهنگین و موافق با سنت‌های الهی و با اتکال به خدا و اعتماد به وعده‌های الهی باشد، یقیناً منجر به پیروزی و فتح مبین خواهد شد؛ هرچند دشمنان قوی باشند؛ زیرا قدرت و اراده آنان در برابر قدرت و اراده الهی پیشیزی نیست و خدا هلاکت ستمگران و مستکبران و نصرت مؤمنان را در صورتی که مقاومت آنان متکی به ایمان و اخلاص باشد، وعده داده است. و در نهایت این اراده الهی است که بر همه اراده‌ها پیشی می‌گیرد و فاتق می‌شود.

فهرست منابع

* قرآن کریم.

۱. ابن الأثیر، مجدالدین. (۱۳۶۴). النهایة فی غریب الحدیث والأثر. (تحقیق: طاهر احمد الزاوی و محمود محمد الطناحی). (چاپ چهارم). قم: مؤسسه اسماعیلیان.
۲. ابن منظور، محمد بن مکرم. (۱۴۱۴ق). لسان العرب. (چاپ سوم). بیروت: دار صادر.
۳. بهجت پور، عبدالکریم. (۱۳۹۱). تفسیر فریقین: تاریخ. مبانی. منابع. قم: آثار نفیس.
۴. بیانات رهبر انقلاب در http://farsi.khamenei.ir/newspart_index?tid=11101
۵. دهخدا، علی اکبر. (۱۳۷۷). لغت‌نامه. (چاپ دوم). تهران: مؤسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران.
۶. سعیدی‌روشن، محمدباقر. (۱۳۸۹). آسیب‌شناسی جریان‌های تفسیری. قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
۷. کلینی، محمد. (۱۳۶۵). الکافی. تهران: دارالکتب الاسلامیه.
۸. مجلسی، محمدباقر. (۱۴۰۴ق). بحار الانوار. بیروت: مؤسسه الوفاء.
۹. معین، محمد. (۱۳۷۵). فرهنگ فارسی. تهران: انتشارات امیرکبیر.

۱۶۳

مُطالعات قرآنی

References

* *The Holy Quran*.

1. Behjatpour, A. (1391 SH). *Tafsir Fariqain: History, Principles, Resources*, Qom: Exquisite Works. [In Persian]
2. Dehkhoda, A. A. (1377 SH). *Dictionary*, second print, Tehran: Tehran University Press and Publishing Institute. [In Persian]
3. Ibn al-Athir, Majd al-Din. (1364 SH). *al-Nahayat fi Qarib al-Hadith va al-Asar*, Research: Tahir Ahmad al-Zawawi va Mahmoud Muhammad al-Tanahi, fourth print, Qom: Ismailian Institute. [In Persian]
4. Ibn Manzur, Mohammad Ibn Makram. (1414 AH). *Lisan al-Arab*, third print, Beirut: Dar Sader. [In Arabic]
5. Kelini, M. (1365 SH). *Al-Kafi*, Tehran: Dar al-Kotob al-Islamiyah. [In Persian]
6. Majlesi, M. B. (1404 AH). *Bahar al-anwar*, Beirut: Al-Wafa Institute.
7. Moein, M. (1375 SH). *Farhang Farsi*, Tehran: Amirkabir Publications.
8. Saeedi Roshan, M. B. (1389 SH). *Pathology of Interpretive Currents*, Qom: Research Institute for Hawzah and University. [In Persian]
9. Statements of the Leader of the Revolution of Iran at http://farsi.khamenei.ir/newspart_index?tid=11101